

Informacije

Uputstvo autorima i recenzija u vojnim časopisima

Kapetan korvete *TOMISLAV PETROVIĆ*

U našim stručnim vojnim časopisima očigledno je da se relativno mali broj autora bavi veoma širokim spektrom tema. Duga tradicija školovanja starešina JNA na svim nivoima i relativno veliki broj oficira sa završenim komandno-štabnim školama – vidova, pa i ratnom školom, još više potencira taj nesrazmer. I površna analiza pokazuje da je većina autora na službi u centrima vojnih škola, institutima i ustanovama, odnosno da je relativno malo autora iz komandi i jedinica, posebno onih ranga brigade i nižih. Otuda se postavlja pitanje da li je sve znanje koncentrisano u ustanovama, jer obučenost jedinica i stručnost ljudi u trupi, kao i nivo časopisa, ne daju argumente za takav zaključak. Kao drugi razlog nameće se nedostatak vremena u trupi. Međutim, pošto se taj problem ne javlja kada se radi o obrazovanju i sticanju stručnih znanja, za artikulisanje postojećeg znanja zaista ne treba mnogo vremena.

Može li sam časopis, odnosno redakcija učiniti nešto da poveća broj potencijalnih autora i omogući višesmernu komunikaciju i transfer znanja? Znaju li naši potencijalni autori o čemu i kako treba da pišu, za koji časopis, šta se događa sa poslatim rukopisom...? Koliko način recenziranja utiče na takvo stanje i šta se u vezi s tim može učiniti? S obzirom na to da se i u naučnim i u stručnim časopisima mogu pojavljivati iste vrste članaka (originalni naučni rad, beleške ili prethodna saopštenja, pregledni članak),¹ nema razloga da se formaliz-

¹ Termini kao što su: stručni, stručno-edukativni i stručno-pregledni članak, koji su kod nas često u upotrebi, prema Uneskovim uputama za pripremu naučnih radova za objavljivanje spadaju u pregledne članke.

zovana iskustva prvih ne primenjuju na druge. To posebno stoga što svaki stručni časopis nastoji sa podigne svoj nivo, a to znači da u svemu nastoji da se približi naučnom časopisu, pa je granica između jednih i drugih ponekad gotovo neprimetna.

UPUTSTVO AUTORU

Sada se u zemljama s razvijenom publicistikom ne može ni zamisliti naučni časopis iz bilo koje oblasti bez postojanja *uputstva autoru*. Što je nivo i kvalitet časopisa viši, to je uputstvo autoru detaljnije i preciznije, a odredbe rigoroznije. U većini časopisa u uputstvu autoru na početku se definiše područje interesovanja časopisa i nivo članaka koji se primaju. S obzirom na specifičnost vojne delatnosti, u vojnim časopisima treba se odrediti i prema problematici aktuelne vojne tajne. Nakon toga, obično se određuje najveći dozvoljeni obim rukopisa i zastupljenost formula i proračuna u odnosu na pisani tekst.

Neki časopisi u tom delu određuju i obavezu upotrebe metričkog i Celzijusovog sistema jedinica. Razlog za to je velika upotreba anglosaksonske literature, iz koje se razne formule ne mogu prenositi direktno u metrički sistem bez odgovarajućih proračuna. Posle toga obično sledi uputstvo o načinu kucanja teksta, proredu, označavanju tabela i načinu citiranja literature. Uobičajeno je da se tekst kuca s duplim proredom (radi intervencije recenzenta), i da se predaje u dva primerka. Za literaturu koja se citira postoje neka opšta pravila, ali se konkretna uputstva razlikuju od časopisa do časopisa. Opšte načelo je da se u *popisu citirane literature* navede prezime i inicijali imena autora, godina izdavanja, potpun naziv članka, naziv časopisa, broj volumena, a neki časopisi zahtevaju i navođenje prve i poslednje stranice članka. Prilikom citiranja knjiga, obavezno treba navesti i naziv izdavača i mesto izdavanja. Način i redosled citiranja referenci treba da budu precizno odredjeni kako bi se izbegla proizvoljnost u citiranju, a i problem korišćenja literature. Nedopustivo je da se način citiranja literature u popisu ostavi na volju autorima, a nije preporučljivo ni citiranje u obliku fusnota

(način koji preferiraju istorijski časopisi). Potpuni izostanak citiranja literature sadržaju dela, bez obzira na kvalitet, oduzima legitimitet i onemogućava korespondenciju sa stručnom javnošću.

Poseban problem je citiranje literature u tekstu. Iako se u uputstvu autoru obično ne pominje, ono značajno utiče na izgled i preglednost teksta. Pored više načina i sistema koji se sada primenjuju, sistem navođenja broja iz popisa literature na koji se autor poziva ima sve više pristalica. Broj se navodi u zagradi, a literatura u popisu je složena po abecednom ili azbučnom redu, pri čemu svaki naslov dobija svoj redni broj. Takav sistem je izuzetno pregledan i ne zauzima mnogo mesta u tekstu. Citiranje literature se smatra izuzetno značajnim jer, osim korektnosti prema prethodnim autorima, treba da omogući svim zainteresovanim korišćenje šire literature i više saznanja iz oblasti na koju se tekst odnosi. Korektno i sveobuhvatno citiranje literature posebno je značajno u preglednim člancima, koji se često koriste kao edukativni materijal.

Ukoliko časopis donosi i *abstrakt* i/ili *ključne reči*, onda je to u uputstvu autorima obavezno naglašeno, a volumen abstrakta i ključnih reči strogo određen. I abstrakt i ključne reči treba čitaocu da omoguće lakši i brži izbor član(a)ka iz vlastitog područja interesovanja, što u sadašnjim uslovima mnoštva informacija ima izuzetan značaj. Pri tome, treba imati u vidu da abstrakt može biti jedini deo rada koji se čita. Osim toga, uz dobar deskriptivno-informativan naslov, abstrakt i ključne reči su veoma važni pri kodiranju za spremanje i pronalaženje informacija. Veoma često u uputstvu autorima precizno se određuje načini ilustrovanja, tehnička obrada i veličina tabela, šema, mapa itd. Neki časopisi donose i primere kako ilustracije određene veličine izgledaju umanjene za 50 odsto da bi se autoru unapred omogućio uvid u izgled budućeg članka i obezbedila racionalizacija prostora.

Tako formalizovana pravila ponašanja, u obliku *uputstva autorima*, zainteresovanim će olakšati izbor tema i korektno formiranje rukopisa, a uređivačkom odboru pripremu materijala za štampanje. Uobičajeno je da se uputstvo autorima štampa na zadnjoj stranici, ili na unutrašnjoj strani korica časopisa. Iako u našim stručnim vojnim časopisima vidova

uglavnom ne postoji takva praksa, objektivno nema nikakve prepreke da se ona uvede, posebno stoga što redakcije već imaju potpuno definisane interne propise prema kojima se biraju i pripremaju rukopisi, pa bi ih samo trebalo, kroz uputstvo autorima, učiniti dostupnim široj publici – autorskoj bazi.

RECENZIJA

Osnovna svrha recenzije (sprečavanje objavljivanja neoriginalnih radova, poboljšanje stila pisanja, osiguravanje citiranja relevantne literature) postiže se prvenstveno radom i stručnošću samog recenzenta. Svoj zadatak objektivnog naučnog sudije recenzent obavlja u okviru određenog *recenzentskog postupka*, koji određuje uređivački odbor, odnosno glavni urednik. Svaki rad koji sadrži aktuelnu naučnostručnu informaciju, a prođe kompletnu proceduru recenzentskog postupka, mora po formi, stilu i metodologiji biti prilagođen važećim normama za objavljivanje u stručnim ili naučnim časopisima. Osim ispunjenja uslova za objavljivanje, recenzentski postupak traba da bude vremenski determinisan, a autor na vreme obavешten o recenziji i odluci redakcije. To je važno iz dva razloga: prvo da bi autor, ukoliko rad ne zadovoljava kriterije jednog časopisa, u što kraćem vremenu mogao da se obrati drugom, i drugo, pošto postoji mogućnost da više autora nezavisno i uporedo radi na istim problemima, radi eventualnih sporova oko autorstva.

Recenzentski postupak se može razlikovati u brojnim tehničkim detaljima, a bitna razlika je moguća, pre svega, u javnosti ili anonimnosti recenzenta u odnosu na autora i čitaoce. Koji će pristup biti odabran zavisi od brojnih okolnosti. Za javnost recenzenta časopis mora raspolagati relativno velikim brojem stručnih recenzenata, potpuno nezavisnih i neprikosnovenih u određenoj oblasti. Takav recenzentski postupak može koristiti veoma mali broj naučnih časopisa sa visokim SCI,² i to iz više razloga. Među njima je značajan često veoma blizak ili isti nivo stručnosti autora i recenzenta,

² SCI = scientific index citation (naučni indeks citiranosti).

zatim realna mogućnost da uloge autor – recenzent budu zamenjene, pa i međusobno poznanstvo. Te probleme imaju čak i internacionalni časopisi sa velikom bazom potencijalnih autora i recenzenata, a sužavanjem te baze problemi se znatno povećavaju. U sredinama kakve su oružane snage taj problem može biti posebno izražen, a za stručne časopise vidova je akutan. Stoga, mnogi stručni vojni časopisi preferiraju recenzentski postupak u kojem je recenzent, za autora, anonimn.

Da bi recenzentu olakšali donošenje *generalnog suda* o ponuđenom radu, a redakciji odluku o njegovoj daljoj sudbini, većina naučnih i stručnih časopisa ima razvijen obrazac sa preciznim uputstvima recenzentu (poput obrasca u prilogu). Korektno ispunjen, takav obrazac daje redakciji, veoma pregledno, sve potrebne elemente za odluku, koja može biti prepuštena i računaru. Osim toga, uz *recenzentov list*, u kojem se bliže komentariše treće polje iz obrasca u prilogu ili sugerišu određene izmene, taj obrazac je konkretna pomoć autoru. Prilikom redakcije tako recenziranog rada autor je obavezan da posebno obrazloži eventualno neslaganje sa mišljenjem recenzenta, izraženim u trećem polju obrasca generalnog suda, i primedbama u recenzentovom listu. Svi časopisi koji pribegavaju takvom recenzentskom postupku (radi objektivizacije i zaštite autora) obavezno određuju dva recenzenta. Pošto kod takvog recenzentskog postupka recenzent ostaje anonimn za autora i publiku, a najčešće i užu sredinu u kojoj radi, nameće se pitanje njegove motivisanosti za taj posao, pa je problem praktično nerešiv izvan neke, u suštini, materijalne stimulacije.

*

Problem jednosmerne komunikacije i nedostatka autora iz trupe u našoj vojnoj publicistici nije nov. Naime, njime se marta 1949. bavila konferencija odgovornih urednika vojnih časopisa i predstavnika Generalštaba Jugoslovenske armije. Stoga je osnovna ideja ovoga teksta da se ukaže na problem, utiče na postojeću praksu i pokuša da se doprinese osavremenjavanju naših stručnih vojnih časopisa.

Literatura

1. *Upute autorima*, Acta adriatica, 1990. 31 (1-2).
2. *Instruktions to Authors*, Estaurine coastal and shelf science, 1989. 29 (3).
3. *Upute za pripremu naučnih radova za objavljivanje*, Informatologia Yugoslavica, 1971, str. 111-127.
4. *Information for Contributors*, Limnology and oceanography, 1977. 22(4)
5. *Advice to Authors*, Marine Biology, 1982. 67(1)
6. V. Silobrić, *Znanstveno djelo (kako sastaviti i objaviti)*, „JUMENA“, Zagreb/Ljubljana, 1983.
7. M. Šušović, *O našim vojnim časopisima* (povodom konferencije odgovornih urednika vojnih časopisa), „Vojno delo“ br. 2/1949, str. 98-104.
8. *Uputstvo autorima*, „Vojno delo“, br. 5-6/1990.
9. *Uputstvo saradnicima*, „Vojnotehnički glasnik“, br. 1/1991.

Prilog 1:

**OBRAZAC ZA GENERALNI SUD RECENZENTA PRILAGOĐEN
POTREBAMA STRUČNIH VOJNIH ČASOPISA I FORMALIZOVAN
ZA KOMPJUTERSKU OBRADU**

IME ČASOPISA:
 ADRESA:
 TELEFON:
 TELEX:
 FAX:

Priloženi rukopis je poslat za publikovanje.

Molimo Vas da ga recenzirate i preporučite za prihvatanje ili odbijanje.

Molimo Vas da popunite ovaj upitnik i da komentarišete rad na posebnom listu.

Recenzentski list će biti poslat autoru (autorima) anonimno.

Molimo Vas da ovaj upitnik, zajedno sa komentarom recenzenta (u triplikatu), i rukopis vratite u naznačenom periodu. Ako niste u mogućnosti, iz bilo kojeg razloga, napraviti recenziju, molimo Vas da nam pravovremeno odgovorite i vratite rukopis bez zadržavanja.

Ako ponuđeni rukopis nije u kompetenciji Vaše struke, možete li da preporučite recenzenta (recenzente) za navedenu problematiku?

Rukopis broj: _____

NASLOV RADA: _____

Ime autora: _____